

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه ملایر

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی (تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت)

تحلیل وصیت نامه های شهدای استان کرمانشاه با تاکید بر آموزه های تربیتی

به وسیله ی :

ابراهیم امیریان

استاد راهنما :

دکتر هدایت اله اعتماد زاده

استاد مشاور:

دکتر علی ایمان زاده

بهمن ماه ۱۳۹۳

به نام خدا

تحلیل وصیت نامه های شهدای استان کرمانشاه با تاکید بر آموزه های تربیتی

به وسیله ی:

ابراهیم امیریان

پایان نامه ارائه شده به تحصیلات تکمیلی به عنوان بخشی

از فعالیت های لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته ی:

علوم تربیتی (تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت)

از دانشگاه ملایر

ارزیابی و تأیید شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر هدایت اله اعتمادزاده، استادیار علوم تربیتی (استاد راهنما).....

دکتر علی ایمان زاده ، استادیار علوم تربیتی (استاد مشاور).....

دکتر عباس خاکپور استادیار علوم تربیتی. (استاد داور).....

دکتر احسان ترکاشوند استادیار فلسفه اسلامی. (استاد داور).....

دکتر رشید رضایی استادیار ریاضی (نماینده تحصیلات تکمیلی).....

بهمن ماه ۱۳۹۳

تقدیم به آنان که خود را در راه آرمانشان فدا نمودند و به زندگی واقعی رسیدند.

ضمن تشکر و قدر دانی از تمامی کسانی که من را در انجام این پژوهش یاری نمودند ، توفیق روز افزون آنان را از درگاه ایزد منان خواستارم.

به ویژه زحمات و راهنمایی های آقای دکتر هدایت اله اعتمادزاده در انجام پژوهش بسیار راهگشا بود، که بدین وسیله قدردانی خود را به حضور این استاد ارجمند اعلام داشته و آرزوی سلامتی و سربلندی ایشان را از درگاه خداوند متعال خواستارم.

چکیده

وصیت نامه ی شهدا، متفاوت با معنای معمول وصیت نامه، آرمان ها، عقاید و همچنین توقعات نویسنده از جامعه و نسل آینده را با خود به همراه دارد. شهدا آنچه باید باشد را در مقابل آنچه هست طلب دارند. به همین جهت در آثار مکتوب آنان، نقشه راه در ابعاد مختلف، مطرح است. تربیت یکی از ابعاد رشد و بالندگی انسان است که در وصیت نامه ی شهدا مورد بررسی قرار می گیرد زیرا ضرورت استخراج دیدگاه تربیتی شهدا از متن وصیت نامه ایشان هم ادای دین است و هم می تواند پاسخ گوی پرسش هایی در رابطه با دغدغه های تربیتی آنان و کاربرد آن به عنوان بخشی از برنامه درسی باشد. پژوهش حاضر از نوع اسنادی و به شیوه ی تحلیل محتوا عمقی، در جهت تحلیل وصیت نامه های شهدای استان کرمانشاه با هدف دستیابی به دیدگاه تربیتی آنان و استخراج نکات تربیتی انجام پذیرفته است. برای واکاوی این دیدگاه، دو مسیر دنبال شده است، نخست، نظرات تربیتی شهدا، که بصورت صریح بیان شده است، دوم، شخصیت تربیت یافته شهدا، با استناد بر اظهار نظرها، توصیه ها و شرح کارهای انجام شده آنها در متن وصیت نامه. هر موضوع تربیتی در وصیت نامه به عنوان یک گزاره محسوب شده و از هر گزاره یک کلید گزاره که جان کلام است، استخراج شده است، کلید گزاره ها ادغام شده و برای هر یک از پرسش های پژوهش یک کدنامه معکوس تنظیم شده است. این کد نامه حاوی داده های کمی و کیفی می باشد. یافته های پژوهش، حاکی بر این است که دیدگاه تربیتی شهدا بسیار نزدیک به مکتب تربیتی اسلام هدفمند، روشمند، دارای مؤلفه ها و شاخص های تربیتی در ایفای نقشهای مختلف و در ابعاد مختلف تربیتی می باشد که در عین حال برای دستیابی به اهداف مورد نظر، ابزار و امکاناتی از قبیل مربی و محتوای تربیتی نیاز است. به طور کلی در تبیین دیدگاه تربیتی شهدا، اهداف، روشها، شاخص ها، ابعاد، وسایل و امکانات تربیتی مستخرج از وصیت نامه ها در مقایسه با مکتب تربیتی اسلام، مفاهیم لازم را برای نتیجه گیری و تفسیر فراهم نموده است.

واژگان کلیدی: وصیت نامه ی شهید، تحلیل محتوای عمقی، گزاره، کلیدگزاره، کدنامه معکوس، تربیت اسلامی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱-۱ فصل اول - مقدمه:	۲
۲-۱ بیان مساله	۴
۳-۱ ضرورت پژوهش	۵
۴-۱ اهداف پژوهش:	۸
۱-۴-۱ هدف کلی	۸
۲-۴-۱ اهداف جزئی :	۹
۱-۵ پرسشهای پژوهش	۹
۶- تعاریف نظری و عملیاتی واژهها	۱۰
۲-۱ فصل دوم - مقدمه	۱۶
۲-۲ فلسفه تعلیم و تربیت	۱۶
۳-۲ تربیت اسلامی	۱۸
۱-۳-۲ ویژگی های تربیت اسلامی	۲۰
۲-۳-۲ هدف های تربیتی از نظر اسلام :	۲۰
۳-۳-۲ روش های تربیتی اسلام :	۲۲
۴-۳-۲ مؤلفه های تربیت اسلامی و شاخصه های تربیتی	۲۷
۴-۲ نظریه های تربیتی در ایران و برخی مسائل مبتلا به ناشی از آنها	۲۷
۵-۲ مفهوم شهادت (شهادت و رهیافتهایی بر معانی آن):	۲۷
۱-۵-۲ رهیافت فلسفی و شناختی:	۲۹
۲-۵-۲ رهیافت اقتصادی :	۲۹
۳-۵-۲ رهیافت زیست شناسی تکاملی:	۳۰
۴-۵-۲ رهیافت جامعه شناسی:	۳۰
۵-۵-۲ شهادت کنشی ارزشی (ماکس ویر)	۳۰
۶-۲ فرهنگ ایثار و شهادت	۳۱
۷-۲ مقام و منزلت شهید	۳۳
۸-۲ زمینه های شهادت طلبی	۳۵
۹-۲ بررسی و تحلیل پژوهش های پیشین و نقدی بر نتایج آنها	۳۸

..... ۳۹	۱-۹-۲ اولویت ابعاد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جامعه در وصایای شهدا
..... ۴۰	۲-۹-۲ موضوعات برجسته تربیتی در وصایای شهدا
..... ۴۶	۳-۹-۲ ارتباط و پیوستگی وصایای شهدا با فرهنگ اسلامی
..... ۴۶	۴-۹-۲ تاکید بر تربیت اسلامی در وصایای شهدا
..... ۵۱	۵-۹-۲ معنا کاوی، نشانه شناسی و شخصیت شناسی در وصیت نامه های شهدا
..... ۵۳	پیشینه پژوهش:
..... ۵۸	۳-۱-۳ فصل سوم - روش پژوهش
..... ۵۹	۲-۳ روش تحلیل محتوای عمقی
..... ۵۹	۳-۳ جامعه آماری
..... ۶۱	۳-۴ نمونه آماری
..... ۶۲	۳-۵ ابزار جمع آوری داده ها:
..... ۶۳	۳-۶ روش اجرا
..... ۶۳	۳-۶-۱ گزاره یابی
..... ۶۵	۳-۶-۲ ساخت کلید واژه یا کلید گزاره
..... ۶۵	۳-۶-۳ کدگذاریمعکوس
..... ۶۶	۳-۷ تجزیه و تحلیل داده ها
..... ۷۱	۴-۱ فصل چهارم - مقدمه
..... ۷۵	شاخصهای توصیفی مربوط به تعداد گزاره های استخراجی از مجموع وصیت نامه ها
..... ۷۵	طبقه بندی نتایج بدست آمده برای پاسخ گویی پرسشهای پژوهش
..... ۷۶	پرسش اول پژوهش :
..... ۷۷	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۱) (نمایش کلید گزاره های صریح و ادغام شده بوسیله نمودار)
..... ۹۰	پرسش دوم پژوهش : (اهداف تربیتی)
..... ۹۳	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۲) اهداف تربیتی
..... ۱۲۰	پرسش سوم پژوهش : (روشهای تربیتی)
..... ۱۲۲	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۳) روشهای تربیتی
..... ۱۴۶	پرسش چهارم پژوهش : (مؤلفه های تربیت)
..... ۱۴۹	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۴) مؤلفه ی فرایندهای رفتاری
..... ۱۵۵	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۴) مؤلفه ی تمایلات
..... ۱۵۹	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۴) مؤلفه ی فرایندهای ذهنی

.....۱۶۶	پرسش پنجم پژوهش : (ابعاد تربیت)
.....۱۶۹	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۵) ابعاد تربیتی
.....۱۷۶	پرسش ششم پژوهش : (وسایل، شرایط و محیط تربیتی)
.....۱۷۷	بازنمایی مفاهیم زیرین و عمقی کدهای اصلی (۶) ارکان و ابزار تربیت
.....۱۸۲	۱-۵ - فصل پنجم - مقدمه
.....۱۸۲	۲-۵ خلاصه پژوهش
.....۱۸۳	۳-۵ یافته های پژوهش
.....۱۹۷	۴-۵ نتیجه گیری
.....۱۹۸	۵-۵ محدودیت ها
.....۱۹۸	۶-۵ پیشنهاد ها
..... ۲۰۲	منابع

فهرست جدولها و نمودارها

عنوان	صفحه
جدول ۳-۱ گزاره های موجود در وصیت نامه شهید محمد رضا جمشیدی.....	۵۹
جدول ۴-۱ تعداد و درصد گزاره های موجود در هر وصیت نامه.....	۷۲
جدول ۴-۲ شاخصهای توصیفی مربوط به تعداد گزاره های استخراجی از مجموع وصیت نامه ها.....	۷۵
نمودار ۴-۸ کلید گزاره های زیر گروه اهداف تربیتی.....	۹۳
نمودار ۴-۱۸.....	۱۱۸
(جدول ۴-۷) فراوانی کلید گزاره ای روش های تربیتی موجود در وصیت نامه شهدای استان کرمانشاه.....	۱۲۱
(جدول ۴-۸) شاخص های توصیفی کلید گزاره ای روشهای تربیتی.....	۱۲۲
نمودار ۴-۱۹ روش های تربیتی اسلام.....	۱۲۳
جدول ۴-۹ فراوانی کلید گزاره ای مؤلفه های تربیتی موجود در وصیت نامه ی شهدای استان کرمانشاه.....	۱۴۷
نمودار ۴-۳۰ مؤلفه های تربیت اسلامی.....	۱۴۷
جدول ۴-۱۰ فراوانی کلید گزاره ای شاخص های مربوط به مؤلفه ی فرایندهای رفتاری دیدگاه تربیتی شهدا.....	۱۴۸
جدول (۴-۱۱) شاخصهای توصیفی مربوط به مؤلفه فرایندهای رفتاری تربیت.....	۱۴۸
نمودار ۴-۳۱.....	۱۵۰
جدول ۴-۱۲ فراوانی کلید گزاره ای شاخص های مؤلفه ی تمایلات.....	۱۵۴
جدول ۴-۱۴ فراوانی کلید گزاره ای شاخص های مؤلفه فرایندهای ذهنی دیدگاه تربیتی شهدا.....	۱۵۸
جدول ۴-۱۵ شاخص های توصیفی مربوط به مؤلفه فرایندهای ذهنی.....	۱۵۹
جدول ۴-۱۶ فراوانی کلید گزاره های ابعاد تربیتی در وصیت نامه ی شهدای استان کرمانشاه.....	۱۶۶
جدول (۴-۱۹) شاخص های توصیفی ابعاد تربیت جمعی.....	۱۶۸
جدول (۴-۲۰) شاخص های توصیفی ابعاد تربیت فردی.....	۱۶۸
نمودار ۴-۳۴ کلید گزاره های ابعاد تربیت جمعی در تربیت مورد نظر شهدا.....	۱۶۹
نمودار ۴-۳۵ کلید گزاره های زیر گروه ابعاد تربیت فردی در تربیت مورد نظر شهدا.....	۱۷۰
جدول ۴-۲۱ فراوانی کلید گزاره های ارکان و ابزار تربیت از دیدگاه شهدا.....	۱۷۶
جدول ۴-۲۲ شاخصهای توصیفی کلیدگزاره های مربوط به ارکان و ابزار تربیت.....	۱۷۷
نمودار ۴-۳۶ کلید گزاره های مربوط به زیر گروه های ارکان و ابزار تربیت مورد نظر شهدا.....	۱۷۷

فصل یکم

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه:

تغییر در ساختار و محتوای جوامع بشری منوط به عوامل متعددی است. یکی از عوامل تأثیر گذار، جنگها و انقلابهایی هستند که سرزمین و مردم آن جامعه را درگیر نموده اند. این وقایع بر نظام تعلیم و تربیت جامعه نیز تأثیر بسزایی داشته اند و باعث تغییر در نظام آموزش و پرورش شده اند.

جنگ هشت ساله ایران و عراق ، رویداد مهم تاریخی است ، آثار و تبعات جنگ و فضای مقاومت و دفاع از ارزشها بر ذهن و زبان مردم، و بر تمامی جنبه های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور تأثیرگذار بوده است. نظام تعلیم و تربیت از این واقعه تأثیر پذیرفته است. نظام تربیتی در دو بعد رسمی و غیر رسمی یک جامعه می تواند فعال باشد. البته ساختار رسمی تربیت هدفمند و نظام یافته است که نهاد مدرسه مجری آن است، اما در ساختار غیر رسمی تربیت، نهاد مشخصی متصدی آن نیست. جنبه های مختلف و موثری در آن دخیل است و حتی کلیت جامعه می تواند در شکل گیری تربیت غیر رسمی فعال باشد. وقایع مهم مانند جنگ، نه تنها بر شرایط و امکانات بعد رسمی تأثیر گذار است بلکه بعد غیر رسمی تعلیم و تربیت را نیز دگرگون می سازد. دیگر اینکه هر آنچه به جنگ مربوط بوده است می توانسته در این دگرگونی دخیل باشد، اعتقادات، آرمانها و دیدگاه شهدا در آثار به جا مانده از آنان و نقش بسیار مهم آنها در

دفاع از میهن و پایمردی در حفظ و تثبیت ارزشها در سوق دادن نظام غیر رسمی و حتی رسمی تعلیم و تربیت رو بسوی تربیت دینی از جمله مواردی است که می تواند بر این ادعا صحت گذارد.

دهه ی نخست انقلاب اسلامی (۱۳۵۸ تا ۱۳۶۸)، شرایط جنگ و درگیری و حضور شخصیت کاریزماتیک امام خمینی علیه السلام پس از پیروزی انقلاب اسلامی، باعث شد گفتمان سنتی و اسلام گرا بر گفتمان تجدد خواه فائق آمد، و شرایط به گونه ای رقم خورد که گفتمان اسلامی، رایج شد. در چنین فضایی، تعلیم و تربیت نیز به تدریج تحت تأثیر گفتمان اسلامی بازنگری و اصلاح شد. و چون ابعاد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جامعه تحت تأثیر شریعت اسلام بود، در همه ی عرصه ها نوعی دگرگونی ساختاری و محتوایی در جریان بود، «تربیت اسلامی مهمترین و تأثیر گذارترین نوع تربیت در بعد رسمی و غیر رسمی ایران است.» (فلاحی، ۱۳۸۸ ص ۴۸). پس لازمه ی شناخت تعلیم و تربیت ایران شناخت تعلیم و تربیت اسلامی است.

البته حضور گفتمان اسلامی و تربیت اسلامیدر جبهه های جنگ مشهود بود، چرا که عموم رزمندگان دیدگاهی با محوریت /اسلام داشتند و اصول اسلامی را معیار تایید و یا رد فعل تربیتی می دانسته اند. محور اصلی و هدف نهایی آموزه ها و معارف دینی، تربیت «انسان کامل» با ویژگی ها و مشخصاتی است که در منابع مهم واصل دینی بدان تصریح شده است. «هم سوئی شهدا با آموزه های تربیت دینی در آثار به جا مانده از آنان مشهود است» (ذبیحی علی تپه، ۱۳۸۵ چکیده). مسلّم اینکه با انجام پژوهش حاضر (تحلیل وصیت نامه شهدا) شناخت بهتر و گسترده تری از دیدگاه تربیتی آنها پیدا خواهیم کرد، و بهتر می توانیم در این باره اظهار نظر کنیم.

نظام تعلیم و تربیت وسیله ای برای پرورش افراد جامعه است. در واقع نیروی انسانی لازم که توانا و کارآمد باشد توسط تعلیم و تربیت صحیح فراهم می شود، و این نیروی توانا و کارآمد می تواند ارکان و ابعاد دیگر جامعه را نیز تحت تأثیر خود قرار دهد و با ایجاد امکانات و شرایط لازم در جهت اصلاح و سعادت یک جامعه نقش اصلی را بر عهده داشته باشد. از اینرو موضوعی به این درجه از اهمیت اگر با دیدگاه شهدا نیز همسوئی داشته باشد هم ادای دین ما نسبت به آنها خواهد بود و هم مکاشفه ای از دغدغه های تربیتی شهدای گرانقدر، که می تواند ترسیم کننده ی طرحی کاربردی در جهت سعادت جامعه ایرانی باشد.

۱-۲ بیان مساله

شناسایی و توصیف دیدگاه تربیتی شهدا شاید ابتدا تداعی یک موضوع ارزشی باشد. اما دو عامل جنبه های علمی آن را مورد تأیید قرار می دهد. نخست اینکه: « نظریه تربیتی مشتق شده از هر مکتب فلسفی در وهله اول متأثر از ارزش شناسی، معرفت شناسی و انسان شناسی حاکم بر آن مکتب فلسفی است، اما هیچگاه با دید ارزشی به آنها نگریسته نمی شود، چرا که یک تئوری تربیتی برخاسته از یک مکتب فلسفی به نظام تعلیم و تربیت، جهت و پویایی می بخشد. به قول ارسطو « از هر علمی به تناسب ماهیت آن باید انتظار داشت » (پاک سرشت ، ۱۳۸۶ ص ۱۲۷). در واقع نظریه ای که به یک نظام کاربردی، جهت و پویایی می بخشد می تواند علمی باشد. تبیین دیدگاه تربیتی شهدا، در جهت و پویایی نظام تعلیم و تربیت ما می تواند مفید واقع شود. و چون می تواند در جهت دهی و پویایی تعلیم و تربیت موثر باشد لذا یک موضوع علمی است نه ارزشی. دوم اینکه: انجام یک پژوهش علمی، مستلزم انتخاب یک رویکرد علمی است، و انتخاب رویکرد علمی به موضوع پژوهش بستگی دارد. یعنی مسئله یا موضوع پژوهش باید قابلیت آن را داشته باشد که بتوان از روشهای علمی رایج برای پاسخ گویی به آن استفاده کرد. با این توصیف نتیجه بدست آمده نیز علمی خواهد بود.

تحلیل یک متن با توجه به محتوای آن انجام می گیرد، وصیت نامه های شهدا از بار ارزشی، انسان شناسی و ادبیات خاصی برخوردارند که سوزه های اخلاقی و تربیتی و حتی ادبی را می توان در حدود تحلیل آنها مد نظر قرار داد. مضامین فرهنگی و تربیتی در آنها چشمگیر و در عین حال با افعال محکم و منطقی بیان شده اند و حتی در برخی از آنها یک روند تربیتی ترسیم و بیان شده است، ممکن است برخی افراد وصیت نامه ها را در حد یک منبع موجه برای استخراج نظریه های تربیتی ندانند. البته درست است که سطح نگارهای وصیت نامه ها متفاوت اند، اما چارچوب فلسفی اکثر آنها از یک چشم انداز واحد تبعیت میکند. ضمن اینکه برخی از شهدا در موضوعات تربیتی بسیار دقیق و موشکافانه و باتسلط کافی، موارد مفیدی را بیان نموده اند. لازم به توضیح اینکه با انجام این پژوهش قصد استخراج و ارائه نظریه تربیتی نداریم بلکه تنها شناسایی دیدگاه تربیتی شهدا و استخراج آموزه های تربیتی مد نظر بوده است. به هر حال با بهره از رویکرد علمی سعی بر آن است که وصیت نامه های شهدای استان کرمانشاه را برای تبیین دیدگاه تربیتی آنها مورد تحلیل قرارداد و آموزه های تربیتی را جستجو کنیم، به عبارتی دغدغه های

تربیتی شهدا مورد کند و کاو قرار گیرد. مشخصاً لازمه شناسایی دیدگاه تربیتی شهدا این است که: مکتب تربیتی مورد نظر شهدا را مورد شناسایی قرار داده و در مقام مقایسه با تربیت اسلامی توصیف و توضیحات لازم ارائه شود، اهداف تربیتی و روشهای دستیابی به آنها مورد ارزیابی و توصیف قرار گیرد، شاخصه های تربیتی و اولویت هر کدام بر شمرده شوند، ابعاد تربیتی و اولویت آنها در وصیت نامه ها مورد بررسی کمی و کیفی قرار گیرد، همچنین ابزار، امکانات و محیط مناسب برای تربیت در محتوای وصیت نامه ها بررسی شود.

« تربیت اسلامی مهمترین و تأثیر گذارترین نوع تربیت در بعد رسمی و غیر رسمی ایران است.» لازمه ی شناخت تعلیم و تربیت ایران شناخت تعلیم و تربیت اسلامی است. (فلاحی، ۱۳۸۸ص ۴۸)

اسلام به تربیت همه جانبه فرد معتقد است. زیرا تربیت فرایندی است که در سراسر عمر انسان اتفاق می افتد و جنبه تکاملی دارد.

تاج الدین و پازارگادی (۱۳۸۸) بر این اعتقاد هستند که: « مؤلفه های تربیت از دیدگاه قران کریم می توان تحت سه مؤلفه فرایندهای ذهنی، رفتار و تمایلات دسته بندی کرد. مؤلفه فرایندهای ذهنی شامل شاخص های: علم و دانش، تفکر و تعقل، معرفت و بصیرت، نقد و ارزیابی. مؤلفه رفتار شامل شاخص های: تعهد و مسئولیت شناسی اجتماعی، عمل گرایی، عفت و پاکدامنی، امر به معروف و نهی از منکر، عبادت. مؤلفه تمایلات شامل شاخص های: حب الهی، ولایت پذیری. «تاج الدین و پازارگادی، ۱۳۸۸ص ۱۹)

با توجه به مواردی که اشاره شد می تواند مسئله ای تحت عنوان، تحلیل وصیت نامه های شهدای استان کرمانشاه با تأکید بر آموزه های تربیتی، مطرح شود که مسئله ی منتخب برای انجام پژوهش حاضر باشد.

۱-۳ ضرورت پژوهش

(قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ^ط قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ)

[سرانجام به دست آن مشرکان شهید شد، و به او] گفته شد: به بهشت درآی. گفت: ای کاش قوم من معرفت و آگاهی داشتند، (پس، آیه ۲۵)

بی تردید برکات خداوند که بوسیله شهید بر ما ارزانی داشته بسیار است، وصایای شهدا، از جمله آثار مکتوبی است که می توان از منظرهای گوناگون به آن ها نگریست و بسته به نوع نظر به تحلیل آن ها پرداخت. در حقیقت وصایای شهدا حاوی ابعاد مختلفی از فلسفه اسلامی است که در محتوای آنها موج می زند و این موضوع نیز قطعی به نظر می رسد که یک فلسفه حاوی یک نظریه تربیتی باشد هر چند که هدف این پژوهش استخراج نظریه نیست اما دیدگاه تربیتی شهدا بسته به این نظریه تربیتی است که آموزه ها و موضوعات تربیتی را شامل می شود. وصیت نامه از حیث قرار گرفتن در اسناد تاریخی یک سند دست اول محسوب می شود، (شیرکوند، ۱۳۹۱ ص ۲۴). شاید به همین دلیل باشد که اهم موضوعات مورد نظر نویسنده را در بر دارد، زیرا کسی که وصیت می کند آخرین و مهمترین دغدغه ها را در مقطعی از زندگی خود می نویسد که آخرین فرصت اوست به نکاتی اشاره می کند که نخست برای خودش و بعد برای دیگران قابل توجه باشد. وصیت نامه شهدا نیز از این قاعده مثثنی نیست مضافا اینکه شهدا مدعی دفاع از ارزشهای حاکم بر جامعه، دفاع از میهن و دفاع از هم میهنان هستند از اینرو به طور کلی مطالعه و بررسی وصیت نامه های شهدا در جهت تبیین موضوعات مرتبط مهم است، و بسته به مطالبی مهم تربیتی که در وصیت نامه ها موجود است، ضرورت انجام این پژوهش ایجاب می کند تا پژوهش حاضر مسلم شود.

دو عنوان آموزش^۱ و تربیت^۲ هر چند که دارای پیوستگی معنایی و کاربردی هستند اما موضوعات آموزشی دارای ساختار معین و موضوعات تربیتی با ساختاری نامحدود در جهات مختلف یک جامعه وجود دارند و استخراج آنها کار دشواری است.

نهادهای آموزشی بیشتر به ساختارهای مادی و هنجارهای جامعه مربوطند در حالی که آرا تربیتی بیشتر به آرا و افکار و مکاتب فلسفی مربوط است. «(کاردان، ۱۳۸۸، ص ۱).

«منبع نظرات تربیتی اساسا دستاوردهای عقلی و اخلاقی و جمالی هر قوم یا ملت یا ملتها و اقوام ساکن در یک منطقه از جهان است.» (ناکوستین^۳، ۱۹۶۵، ص ۵. به نقل از، کاردان،

¹Instruction

²Education

³Nakosteen

۱۳۸۸، ص ۱). نظرات تربیتی از حیث اینکه صاحب نظر چه کسی است می تواند حائز اهمیت باشد. دستیابی به اهداف و آرمانهای تربیتی از نگرانیهای اصلی هر نظام آموزشی است. در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران دستیابی به اهداف تربیت دینی از جایگاهی ویژه برخوردار است. در موضوعات آموزشی و تربیتی همانطور که در هدف گذاری دقت می شود، باید شاخص های مناسبی نیز با توجه به اهداف انتخاب شود. بویژه در بخش تربیت. چون تربیت ما دینی است و هدف گذاری آن از متن دین است شاخص هایی که جهت رسیدن به اهداف در نظر گرفته می شود باید با هدفها تناسب کامل داشته باشد (تاج الدین _ پازارگادی، ۱۳۸۶، ص ۱۸).

اصولا جنگ هشت ساله و نابرابری امکانات نظامی و تجهیزات جنگی طرفین، شاهی بر فداکاری و رزم ایرانیان بود زیرا عراق مدعی بود که در روزهای اول جنگ به پیروزی خواهد رسید اما اینگونه نشد برآستی عامل آن چه بود؟ آیا نیروی انسانی و ایمان رزمندگان ایرانی جبران امکانات و تجهیزات نبود؟ حال اگر مروری بر اتفاقات آن ایام داشته باشیم به ضرورت و اهمیت این موضوع بیشتر واقف خواهیم شد، که باید نگاهی دقیقتر و اجمالی تر به ابعاد مختلف روحی و تربیتی رزمندگان ایرانی داشته باشیم. چراکه حماسه ی آنان فوق العاده بود. و برای همین است که در مجاورت آنها می توان اهداف تربیتی و شاخص های تربیتی عمده ای را جستجو و به کنه ذات آنها پی برد.

البته ارزشهای ملی و میهنی را نباید از یاد برد. فرهنگ ایثار و شهادت در کنار فرهنگ حماسه پروری ایرانی، بنیان منطقی را استوارتر و حضور در جبهه را برایشان مسلم تر می کرد. بدون تردید آنان تربیت یافته فرهنگ اسلام هستند، که احساس مسئولیت مضاعف را از حیث دفاع از میهن دارند.

محور اصلی و هدف نهایی آموزه ها و معارف دینی، تربیت «انسان کامل» با ویژگی ها و مشخصاتی است که در منابع مهم و اصیل دینی بدان تصریح شده است. هم سویی شهدا با آموزه های تربیت دینی در آثار به جا مانده از آنان مشهود است. عدم جستجوی این موضوعات، خلاء آشکاری را در انجام نشدن این پژوهش مسلم می کند.

بطور اخص اینکه شهدا جان خود را برای حفظ و بقای جامعه ی ما فدا کرده اند و به نوعی، پیشرو این مهمند بلا تردید کسی که جان خود را برای حفظ و بقای جامعه فدا می کند،

برای تعلیم و تربیت جامعه نیز دغدغه ها و البته نظریاتی دارد که باید مورد توجه قرار گیرد. مضاف بر حقی که شهدا بر ما دارند دغدغه های تربیتی این عزیزان میتواند ترسیم کننده ی مسیر تعلیم و تربیتی باشد که در آن سعادت جامعه و خوشبختی نسل ایرانی یک هدف است، زیرا آنکس که جامعه ای را حفاظت می کند بهترینها را نیز برای آن جامعه آرزو دارد چه تعلیم و تربیت درست یکی از آنهاست. آنها برای سعادت این مرز و بوم، هستی خویش بر طبق اخلاص نهادند پس نیکوست اگر در مسیر آرزوهایشان قدم برداریم. *با توجه به مطالب/خیر، با فقدان پژوهش هایی/اینچنین، خلاء موضوعی پدیدار می شود* ، لذا منابع لازم تربیتی که یکی از مهمترین بخشهای برنامه درسی برای تربیت است کاهش می یابد و در ضمن از دغدغه های تربیتی شهدا غافل خواهیم شد و در نتیجه آدای دین و همچنین توجه به اندیشه و نظرات سازنده آنان را از دست خواهیم داد.

براستی که آنان تربیت یافتگان دیار عشق، عرفان و اخلاصند. شهید علی محمد بهمنی یکی از شهدای استان کرمانشاه در بخشی از وصیت نامه خود نوشته است: ای خدای من، اگر در پیشگاه تو پلک های چشمانم بیفتد، و به آواز بلند بنالم تا صدایم قطع شود و در برابر تو آن قدر بایستم که پاهایم ورم کند و برای تو رکوع کنم تا استخوان پشتم از جا کنده شود و تو را سجده کنم تا این که سیاهی چشمانم پنهان شود و همه عمر خاک زمین خورم و تا پایان عمر آب خاکستر آلوده آشامم و بین این ها به ذکر تو گویا باشم تا زبانم کنده شود، با همه این رفتارها سزاوار از بین رفتن گناهی از گناهانم نمی گردم و اگر مرا ببخشایی نه از روی شایستگی من بلکه از روی عفو و احسانت است و اگر به کیفر رسانی بر من ستم نکرده ای (وصیت نامه ی شهید علی محمد بهمنی).

۴-۱ اهداف پژوهش:

۴-۱-۱ هدف کلی

هدف عمده این پژوهش: شناسایی و توصیف دیدگاه تربیتی شهدای استان کرمانشاه و استخراج آموزه های تربیتی بر اساس محتوای وصیت نامه ها ی آنها است. در راستای نیل به این

هدف کلی، دستیابی به اهداف دیگری الزامی است، که تحت عنوان اهداف جزئی به شرح ذیل بیان می شود.

۱-۴-۲ اهداف جزئی :

- ۱- شناسایی مکتب تربیتی مورد تأکید شهدا در وصیت نامه ی شهدای استان کرمانشاه.
- ۲- تبیین اهداف تربیتی در دیدگاه تربیتی شهدا موجود در وصیت نامه های شهدای استان کرمانشاه،
- ۳- شناخت و توصیف روشهای دستیابی به اهداف تربیتی با توجه به محتوای وصیت نامه شهدای استان کرمانشاه.
- ۴- شناخت مؤلفه های تربیتی و بیان اولویت هر یک از آنها در وصیت نامه ی شهدای استان کرمانشاه.
- ۵- شناخت ابعاد تربیتی و بیان اولویت هر یک از آنها در وصیت نامه ی شهدای استان کرمانشاه.
- ۶- شناخت و توصیف ابزار و ارکان تربیت که مدنظر شهدا بوده است موجود در وصیت نامه ی شهدای استان کرمانشاه.

۵-۱ پرسشهای پژوهش

آموزه های تربیتی ویژه ی وصیت نامه های شهدا را می توان در چند زمینه دسته بندی نمود و برای تبیین دیدگاه تربیتی شهدا و به تبع اهداف پژوهش، آنها را در چهارچوب پرسشهایی زیر مطرح نمود، در واقع پرسش اصلی مبنی بر این است که دیدگاه تربیتی شهدا بر اساس وصیت نامه آنان چیست؟ در همین رابطه پرسشهای فرعی ناظر بر پرسش اصلی به شرح ذیل می باشند.

- ۱- در وصیت نامه ی شهدا، توجه و تأکید شهدا بر کدام مکتب تربیتی معطوف بوده است؟
- ۲- در وصیت نامه ی شهدا، چه اهداف تربیتی، بیان شده است؟
- ۳- در وصیت نامه ی شهدا، روشهای دستیابی به اهداف تربیتی کدامند؟
- ۴- در وصیت نامه ی شهدا، مؤلفه و شاخص های تربیتی با چه اولویتی بیان شده اند؟

۵- دروصیت نامه ی شهدا، کدامابعد تربیتی و با چه اولویتی بیان شده اند؟

۶- در وصیت نامه ی شهدا، ابزار و ارکان تربیت کدامند؟

۱-۶ تعاریف واژه‌ها

۱-۶-۱ وصیت نامه

وصیت عبارت است از سفارش و توصیه هایی که انسان برای کارهای پس از مرگش به دیگری میکند و وصی کسی است که مسئول انجام آن سفارشات است. (آیت الله بهجت، ۱۳۷۸، ص ۴۳۲) «وصیت در معنای حقوقی عبارتست عبارتست از: «استیفاء حق که معلق بر وفات استیفاء کنند باشد، و این شامل تدبیر هم می تواند باشد» عناصر عمومی همه وصایا در این معنا به شرح ذیل است: یک. قصد فصل: یعنی موصی در وصیت کردن باید قصد تلفظ به الفاظ مفید وصیت را داشته باشد. دو. قصد نتیجه: وصیت عمل حقوقی است، خواه عقد باشد خواه نه. در عمل حقوقی قصد نتیجه لازم است. سه. تعهد موصی: که ثمره آن به صورت استیفاء حقوقی است. (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸ ص ۸۵)

«وصیت آن است که انسان سفارش کند بعد از مرگش کارهایی را انجام دهند، مانند وصیت هایی که برای کفن و محل دفن و مراسم دیگر می کنند؛ یا بگویند بعد از مرگش چیزی از اموال او ملک کسی باشد. کسی که می خواهد وصیت کند می تواند با گفتن یا نوشتن مقصود خود را بفهماند، و اگر قادر به سخن گفتن و نوشتن نباشد می توان با اشاره ای که مقصودش را برساند وصیت کند.» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶) اصطلاحاً وصیت نامه نوعی وصیت کتبی است.

وصیت نامه شهدا:

شاید بتوان دست نوشته های بر جا مانده از رزمندگان را که به وصیتنامه شهدا^۱ مشهور گردیده، از مهمترین اسناد نوشتاری جنگ به حساب آورد. وصیت نامه های شهدا گونه ای منحصر به فرد است، و محتوای آن منبعی غنی برای پژوهشها و مطالعات تحقیقی باشد. (پشت دارو میرکاظمی، ۱۳۹۱ ص ۱۷) البته واضح است که شهدا در وصیتنامه ی خود به امور حقوقی و دنیوی

¹Testament of martyrs